JINA: .... NAMBARI: ....…..........

TAREHE: .... SAINI: ....

102
KISWAHILI
INSHA
KARATASI YA KISWAHILI
TERM 3 2017
MUDA: SAA 1 ½

2017

KIDATO CHA 1

102/1
Kiswahili (Insha)
Karatasi ya 1
SAA : 1 ½

MAAGIZO

MAAGIZO

- *Andika* ***jina lako*** *na* ***namba yako*** *katika nafasi ulioachiwa hapo juu.*
- *Jibu maswali yote.*
- *Andika majibu yako katika nafasi ulizoachiwa katika kijitabu hiki cha maswali.*
- ***Karatasi hii ina kurasa 5 zilizopigwa chapa.***
- ***Watahiniwa ni lazima waangalie kama kurasa zote za karatasi hii zimepigwa chapa sawasawa na kuwa maswali yote yamo.***

KWA MATUMIZI YA MTAHINI PEKEE

SWALI	UPEO	ALAMA
1	20	
2	30	
3	10	
JUMLA	60	

1. Soma taarifa ifatayo kwa makini kisha ujibu maswali yanayofuata.

Nchi nyingi duniani zimetia saini mkataba wa umoja wa mataifa kuhusu haki za watoto. Haki ni mambo mema ambayo watoto wanastahili kutendewa. Kwa kutia saini, nchi hizi zimetangaza kujitolea kwao kuzilinda na kuhahakikisha kuwa hakuna ukiukaji wake nakuwa watoto wote katika himaya zao wananufaika kutokana na haki hizi.

Miongoni mwa haki hizi ni kuwa kila mtoto ana haki ya kuishi na kupata chakula cha kutosha na chenye viinilishe bora. Pili, kila mtoto ana haki ya kupata elimu. Elimu hii inafaa kutolewa bila ada na iwe inayofaa na inayopatikana kwa urahisi.Kisha kila mtoto ana haki ya kutopigwa na kutodunishwa kwa namna yoyote, iwe kitabaka, kirangi, kijinsia na vinginevyo. Mtoto ana haki pia kutolazimishwa kufanya kazi za kiutumwa, nzito na zakushurutishwa. Hali kadhalika, ana haki ya kuishi katika nyumba au makazi bora nasalama, kutunzwa na kulindwa dhidiya hali yoyote inayoweza kumhatarisha. Anatakiwa ashirikishwe katika kufanya maamuzi.Fauka ya haya, ana haki ya kupata huduma za afya,mahitaji maalum,michezo, upendo na habari. Isitoshe,anastahili kuheshimiwa kimawazo na kihisia. Haki hizi zinatakiwa kulindwa na kila mwanajamii, hivyo serikali za mataifa mengi zimeshirikisha haki hizi katika katiba za nchi zao na sheria zao.

Walakini haki hizi bado **zinakiukwa**.Watoto wengi kote duniani bado wananyimwa haki zao. La kusikitisha na kukera ni kuwa wanaotarajiwa kuwa vigogo vya kuzilinda haki hizi, ndio wanaoongoza kuzikiuka. Kila siku tunasikia na kushuhudia visa vya watoto kupigwa, kunyimwa chakula, kufanyishwa kazi kipunda, kuteswa, kuishi katika mazingira hatari, na hata kuuawa. Kuna watoto wengi wanaolala nje, wengine hawapati chakula licha ya kuwa wanatakiwa kupata chenye lishe bora. Kwao kutarajiwa mlo awamu tatu kwa siku ni njozi kwani hata awamu moja ni adimu kupata.

Watoto wengi katika mataifa yenye fujo na ghasia hutekwa na kutumikishwa vitani. Viongozi katika mataifa haya hawafanyi kitu ila kutazama tu wakati watoto wanaotakiwa kuwalinda wanageuzwa kuwa mibaba ya kuua na kuuana. Watoto hawa huvishwa magwanda ambayo miili yao minyonge haiwezi kuyahimili. Pia, huvalishwa mabuti ya kijeshi ambayo ni mizigo mizito ya kubeba mbali na bunduki zinazokaribia kuwazidi uzani wakati wanatakiwa kuwa wamelindwa majumbani, na shuleni na wazazi wao na serikali.

Jukwaa la vijiji vya mataifa ya ulimwengu wa tatu **limesheheni** watoto wasioenda shule kwa sababu ya lindi la ufukara uliokithiri. Elimu ya bure inayogusiwa katika haki za watoto haipo. Wanaong‘ang‘ana iwepo ni kana kwamba ni waota ndotomchana. Jiulize watoto wangapi sasa hivi wamo majumbani bila kwenda shuleni kutokana na ukosefu wa karo? Wangapi wamo mitaani wakivuta na kunusa gundi huku wakiombaomba vishilingi?

Hali ilivyo sasa hivi inadai kuwa mimi na wewe tufanye **hima** na kuungana mikono kutafuta suluhisho la kudumu kuhusu haki za watoto. Twapasa kuhimiza serikali zetu kufanya kila ziwezavyo kuhakikisha kuwa watoto wote wamo shuleni. Nasi tushirikiane kutoa huduma kwa watoto na kukomesha dhuluma, mateso na dhiki kwao. Haitoshi kupeleka miswada mbungeni kuhusu haki za watoto na kuipitisha kuwa sheria. Twastahili kubadilisha misimamo yetu kuhusu haki hizi na kuzilinda kwa dhati bali si kwa chati.

Maswali

a) Nini “haki za watoto”? (alama 2)

………………………………………………………………………………………………………

………………………………………………………………………………………………………

b) Ni nini kinaashiria kwamba serikali za mataifa ziko tayari kuzilinda haki za watoto? (alama 2)

………………………………………………………………………………………………………

………………………………………………………………………………………………………

c) Taja haki zozote tano za mtoto kulingana na taarifa. (alama 5)

………………………………………………………………………………………………………

………………………………………………………………………………………………………

………………………………………………………………………………………………………

………………………………………………………………………………………………………

………………………………………………………………………………………………………

………………………………………………………………………………………………………

d) Taja njia tatu mtoto anavyoweza kudunishwa. (alama 3)

………………………………………………………………………………………………………

………………………………………………………………………………………………………

………………………………………………………………………………………………………

e) Eleza ni vipi ukiukaji wa haki za watoto unaweza kuepukwa . (alama 3)

………………………………………………………………………………………………

………………………………………………………………………………………………

………………………………………………………………………………………………

………………………………………………………………………………………………

………………………………………………………………………………………………

……………………………………………………………………………………………..

f) Fafanua jinsi watoto hutumikishwa vitani. (alama 2)

……………………………………………………………………………………………………

……………………………………………………………………………………………………

…………………………………………………………………………………………………..

g) Toa maana ya maneno yafuatayo yalivyotumika katika taarifa. (alama 3)

i. Zinakiukwa ……………………………………………………………………….

ii. Limesheheni ……………………………………………………………………….

iii. Hima ……………………………………………………………………….

2. MATUMIZI YA LUGHA

(a) Fafanua umuhimu wa kamusi kwa wanafunzi wa shule ya upili. (alama 5)

………

………

………

………

………

………

(b) Tambua majina yafuatayo ni nomino za aina gani. (alama 4)

i. Maziwa ……………………………………………………………………………………….

ii. Urafiki ……………………………………………………………………………………….

iii. Bunda ……………………………………………………………………………………….

iv. Kisumu ……………………………………………………………………………………….

(c) Majina yafuatayo yanapatikana katika ngeli gani? (alama 6)

i. Kitoto ……………………………………………………………………………………….

ii. Mwili ……………………………………………………………………………………….

iii. Topasi ……………………………………………………………………………………….

iv. Uyoga ……………………………………………………………………………………….

v. Nyufa ……………………………………………………………………………………….

vi. Kalamu ……………………………………………………………………………………….

(d) Bainisha aina za maneno katika sentensi ifuatayo. (alama 5)

Yule amaleta asainmenti yake mapema.

………

………

………

………

………

(e) Toa mifano miwili miwili ya sauti zifuatazo.

i. Sauti ghuna ambazo ni vipasuo. (alama 2)

....

ii. Sauti sighuna ambazo ni vikwamizo. (alama 2)

....

iii. Sauti sighuna ambazo ni vipasuo. (alama 2)

………

(f) Tunga sentensi nne kuonyesha matumizi manne tofauti ya kikomo(.). (alama 4)

……
……
……
……
………......

3. FASIHI

(a) Nini maana ya fasihi? (alama 2)

……
……

(b) Taja tanzu mbili kuu za fasihi. (alama 2)

……
……

(c) Toa mifano miwili miwili wa vipera vifuatavyo: (alama 6)

i. Hadithi

……………………………………………………………………………………………
…………………………………………………………………………………………….

ii. Nyimbo

……………………………………………………………………………………………
…………………………………………………………………………………………….

iii. Tungo Fupi

……………………………………………………………………………………………
……………………………………………………………………………………………